

Сьогодні через нашу свідомість щохвилини проходить величезний обсяг інформації, і не завжди ми здатні її фільтрувати. Саме тому розуміння суті маніпуляцій та вміння вчасно розпізнати їх дуже важливе для кожної сучасної людини. Адже свідоме споживання інформації та високий рівень критичного мислення – це шлях до здорового медіапростору.

Аннотация. В данном исследовании представлена информация о современных медиа манипуляциях, средствах и методах, которые используют СМК для манипулирования аудиторией, роль критического мышления в жизни человека. В основе работы лежат методы контент-анализа, наблюдения и структурно-системного подхода к литературной и источниковой базе работы. Данное исследование призвано показать и объяснить сущность манипуляций и принцип их работы.

Ключевые слова: СМИ, медиа, манипуляция, фейк, критическое мышление.

Abstract. This study provides information about modern media manipulations, tools and methods used by mass media to manipulate the audience, the role of critical thinking in human life. The work is based on methods of content analysis, observation and structural-system approach to the literary basis and sources. This study is created to show and explain the essence of manipulations and the principle of their operation.

Key words: mass media, media, manipulation, fake, critical thinking.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Презентація результатів дослідження «Індекс медіа грамотності української аудиторії. Youtube. URL: www.youtube.com/watch?v=WSBUEmng_NI. (дата звернення: 06. 10. 2021).
2. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию. СПб.: Речь, 2007. 265 с.
3. Устинов Д. Манипуляции в общении. Разумный мир. 2001. № 6. С. 21–28.
4. Левицька І. М. Маніпуляція у міжособистісній взаємодії: поняття та зміст. Вісник Національного університету оборони України: Питання психології. 2014. № 6(43). С. 212–216.
5. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. Москва: ЧеРо, Изд-во МГУ, 1997. 334 с.
6. Егорова-Гантман Е., Плешаков К. Политическая реклама. Москва, 1999. 240 с.
7. Глазунова С. М. Соціально-психологічний механізм впливу рекламних політичних міфів на мотиваційну сферу виборця. Наукові студії з соціальної та політичної психології: зб. статей. Київ, 2003. Вип. 7(10). С. 224–237.
8. Корнєв М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія. Київ, 1995. 304 с.
9. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підручник для студентів галузі 0303 «Журналістика та інформація». Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 240 с.
10. J. Donovan The Lifecycle of Media Manipulation. Datajournalism. URL: datajournalism.com/read/handbook/verification-3/investigating-disinformation-and-media-manipulation/the-lifecycle-of-media-manipulation. (дата звернення: 06. 10. 2021).
11. N. Fitzpatrick Media Manipulation 2.0: The Impact of Social Media on News, Competition, and Accuracy. In: Athens Journal of Mass Media and Communications, 2018. № 4. P. 46–59.

УДК 81'276.6:355

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ ТА ПІДХОДИ ДО ЇЇ ВИВЧЕННЯ

П. П. Мельник, М. М. Юрковська

Анотація. Аналіз вибірки та огляд теоретичного матеріалу з обраного наукового питання показав, що зазначена лексична система визначається чималим науковим та лексикографічним доробком. В той самий час розмаїття існуючих досліджень потребують систематизації в окремих питаннях, зокрема в уточненні поняття «військова лексика». Відтак стаття висвітлює запропоновані вченими дефініції поняття «військова лексика», розглядає що таке військовий термін та кратко подає класифікацію військових термінів, визначає та класифікує емоційно-забарвлену військову лексику.

Ключові слова: військова лексика, військовий термін

Одним із глобальних викликів, перед якими повстає сучасне людство, це військові конфлікти у гарячих точках по всьому світі. Важливим є усвідомлення необхідності правдиво і адекватно висвітлювати такі події, адже нерідко мова, за допомогою якої

описуються та аналізуються мілітаризовані події, стає маніпулятивним інструментом в руках політиків, засобів масової інформації, військових експертів, істориків, письменників тощо. Відбір лексичних одиниць із специфічною конотацією будуть визначати прагматику висловлювання. Відтак дослідження військової лексики потрапляє у коло важливих питань лінгвістичної науки і визначає актуальність цього дослідження, метою якого є розглянути поняття військової лексики та підходи до її вивчення.

Вітчизняні мовознавчі студії з питань дослідження військової лексики представлені науковими розвідками таких вчених як Д. В. Василенко (2008), Ю. А. Зацний (2013), В. В. Балабін (2002), С. М. Єнікєєва (2006). Серед зарубіжних досліджень на увагу заслуговують праці Р. Dickson (2008), С. Fries (1947), В. Н. Шевчука (1985), Л. Л. Нелюбіна (1989), Г. А. Пасічника (1996), Г. М. Стрелковського (1979).

Огляд теоретичних джерел дозволяє зробити наступні висновки. Військова лексика є складною системою, яка включає в собі поняття пов'язані як з побутом військових, так і з їхніми безпосередніми завданнями на службі. Окрім того, військова лексика тісно переплітається з повсякденною мовою, військові лексичні одиниці все частіше з'являються у вокабулярі мовця, а тому систематизація, класифікація та дослідження процесів утворення та розповсюдження є доцільним та необхідним.

Поняття «військова субстандартна лексика» об'єднує різні соціально-функціональні класи слів, що використовуються у військовій мові в неформальному спілкуванні, а саме- жаргонізми, сленгізми та сленгові фразеологічні вирази.

Л. Л. Нелюбін, розглядаючи англomовну військову лексику з точки зору військового перекладу, класифікує військову лексику на три основні групи: військову термінологію, військово технічну термінологію та емоційно-забарвлену військову лексику [1, с. 13]. Окрім того, досліджуючи військові документи, автор підтверджує наявність спеціальної військової фразеології – змінно-стійких та стійких словосполучень, які використовуються лише у сфері мовного спілкування на військову тематику [1, с. 116–117].

А. Т. Аксенов, розглядаючи «військовий словник» як слова та словосполучення, що є засобом позначення військових понять, виділяє в ньому наступні основні характерні складові: військову термінологію, неофіційні еквіваленти військових термінів та військовий арготизм. Він вважає, що лексичні одиниці військової спрямованості не відтворюють суб'єктивної оцінки об'єкта мови, а їх використання зумовлене офіційною військовою літературою [2, с. 4–5]. В основному військові фразеологічні вирази використовуються в усному мовленні військових і утворюють різні соціально-функціональні класи слів, які за своїми функціональними характеристиками складаються з неоднорідних лексичних одиниць. З точки зору лінгвокраїнознавства, військова лексика – це сукупність усіх елементів сфери військової комунікації, що відображає вплив культурних, історичних, територіальних, вузькоспеціалізованих та інших екстралінгвістичних факторів, знаходячи їх словесний вияв у конкретних виразах [3, с. 12]. Таким чином, існує кілька поглядів з цього приводу щодо визначення поняття «військова лексика». Але головне, що потрібно розуміти, – це те, що військова лексика – це своєрідний словниковий запас, і вона певним чином відображає вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, які необхідно враховувати при перекладі.

Дослідження військової лексики у синхронії та діяхронії дало можливість вченим розподілити її на такі основні групи як:

- військова термінологія, що позначає поняття «безпосередньо пов'язані з військовою справою, збройними силами, методами збройної боротьби тощо»;
- військово-технічна термінологія, що позначає поняття «безпосередньо пов'язані з військовою справою, збройними силами, методами збройної боротьби тощо»;
- емоційно-забарвлена військова лексика, представлена словами та сполученнями, які часто використовуються переважно у військовій розмовній мові і фактично є стилістично синонімами відповідних військових термінів [3, с. 13].

Військова термінологія є складовою частиною військової лексики, відтак потребує тут детального розгляду. Військова та супутня їй термінологія є основою спільних військових дій та взаєморозуміння. Систематизована військова термінологія дає змогу організовувати та проводити спільні операції, чітко сформулювати команди.

О. М. Малишева під військовим терміном розуміє лексичну одиницю, яка виконує функцію висування певного військового референта у сфері офіційного військового спілкування [4, с. 8]. М. Н. Лату, аналізуючи лексичний склад мови військовослужбовців, виділяє особливу військову лексику, яка охоплює військову термінологію, військово-командні, військово-обрядові одиниці. Військова термінологія включає вузькі, належні військові терміни, термінологічні одиниці, загальні терміни, терміни та жаргонізми [4, с. 15]. Р. Х. Салімова у військовій лексиці розрізняє термінологічну спеціальну лексику та професійну загальнолюдську лексику, яка є особливою мовною сферою, обмеженою рамками будь-якої професії, знаходиться між термінологічною лексикою та літературною загальновживаною лексикою [5, с. 85]. Н. Д. Фоміна в свою чергу вважає військову лексику особливим шаром лексичної системи і розрізняє військові терміни та військово-побутову лексику. Військові терміни – це слова або словосполучення, що відповідають поняттям військової справи. Військово-побутова лексика – це перехідне явище між військовою термінологією та загальновживаною лексикою. Усі автори відзначили певні характеристики військового терміну та військової термінології для наших подальших досліджень. Л. А. Пекарська визначає, що військова термінологія має наступні особливості:

- 1) багаторівнева організація, які описують різні аспекти;
- 2) використання термінів інших терміносистем – наукових і технічних галузей;
- 3) регламентованість більшої частини термінів;
- 4) відсутність емоційно-експресивних відтінків [5, с. 95].

Проте найбільш фундаментальні підходи до вивчення цих понять були запропоновані Л. Л. Нелюбіним та В. Н. Шевчуком. Розглянемо їх концепції більш детально. В. Н. Шевчук визначає поняття військового терміну з позицій перекладу. Він вважає, що переважній більшості військових текстів притаманна велика насиченість військовими термінами, які, в свою чергу, належать до військової підмови. Автор розглядає погляди відомих лінгвістів на природу та характер термінології. За словами В. Н. Шевчука, Дж. Вандрієс прирівнює терміни до жаргонізмів, Г. Г. Єгебрехт ототожнює термін з поняттям. Т. Сейворі різко контрастує з загальновживаними словами, Ф. Бруно та О. Есперсен трактують терміни як семантично цілком нейтральні знаки. Головне в терміні, на думку В. Н. Шевчука, – це його здатність логічно, точно визначати об'єкти, явища, якість, відносини, процеси у певній спеціальній галузі виробництва, науки, техніки, військової справи, суспільного життя. Він погоджується з А. А. Реформаторським, що термін має бути абстрактним, однозначним, невиразним, міжнародним, логічним та систематичним. Проте в англійській мові, на думку В. Н. Шевчука, існує велика кількість термінів з кількома значеннями. Терміни позбавлені виразності, оскільки позначають поняття, які не обтяжені емоційними конотаціями. Кожна лексична одиниця, що переходить у термінологічну систему, втрачає попереднє емоційне забарвлення в результаті зміни значення і стає стилістично нейтральною. Лише певний діапазон нерегламентованої термінології, включаючи неофіційні еквіваленти військових термінів, зберігає яскраво виражене виразне забарвлення; а регульована термінологія є абсолютно нейтральною. Отже, під терміном автор розуміє слово чи словосполучення, віднесене до певного поняття в системі уявлень про певну галузь науки і техніки [6, с. 11–13]. Відповідно, військовий термін визначається як стійка одиниця синтетичної або аналітичної номінації, яка приєднана до відповідного поняття в системі понять певної галузі військової науки та обмежена спеціальною сферою використання у значенні, що суворо регламентується його визначенням [6, с. 8–9].

Варто зазначити, що характерною рисою військової лексики є наявність емоційно-забарвлених евфемістичних слів та словосполучень, які ґрунтуються на семантичному поєднанні в одному контексті різних значень одного слова чи різних слів (словосполучень),

однакових або подібних за звучанням [7, с. 21]. До емоційно-забарвлених одиниць військової лексики можна віднести військовий сленг, жаргонізми, арготизми.

Військовий сленг охоплює майже всі сфери військової життя. Практично всі терміни, види майна, озброєння, військової техніки та будь-які інші речі мають свої назви як в літературному, так і в неформальному мовою. Це викликано необхідністю мати прості назви для предметів і подій в особистому житті і професійній діяльності військовослужбовців. Крім того, на думку Д. Говарда [8, с. 188], військовий сленг сприяє зближенню військовослужбовців, традиційно відбуваються з різних соціальних верств. Сам термін «сленг» не має загальновизнаного значення, що часто ускладнює дослідження в цій області. Відомий американський лінгвіст Чарльз Фріз в 1940-х роках зазначав: «Термін “сленг” настільки поширився в своєму значенні і застосовується до такої великої кількості різних понять, що надзвичайно важко провести роздільну лінію між тим, що є сленгом і що їм не є» [9, с. 52]. В даний час ситуація з визначенням військового сленгу не змінилася. Військовий сленг можна класифікувати за категоріями і тематичними групами, що сприяє його вивчення як в дослідних, так і в освітніх цілях. Ряд лінгвістів запропонували різні класифікації. І. В. Белова і Ю. Ю. Павлова ділять англійський військовий сленг на групи, які відображають різні аспекти і об'єкти життя військовослужбовців:

- відносини між людьми;
- фізична активність;
- відбій і вільний час;
- люди і навколишній світ.

Вельми детальна тематична класифікація військового сленгу, розглянута В. П. Коровушкіним, запропонована в дослідженні С. В. Лазаревича і виглядає наступним чином:

- тематичні групи, що відображають професію військового;
- тематичні групи, що відображають військово-побутову сторону життя військовослужбовців;
- тематичні групи сленгізмів, що стосуються як професійних, так і побутових аспектів життя військовослужбовців.

Військова лексика відіграє важливу роль у формуванні сучасної англійської мови та є складною системою, складові якої розвиваються окремо та впливають на розвиток одна одної. Розглянувши детально поняття «військова лексика» ми дійшли висновку, що військова термінологія, як одна з найбільших складових військової лексики визначає поняття, безпосередньо пов'язані з військовою справою та несе найбільше смислове навантаження. Також виявлено, що військова термінологія представлена сукупністю військових термінів. Військові терміни, в свою чергу, визначені, як лексичні одиниці на позначення загальновійськового або військово-спеціального поняття. Емоційно-забарвлена військова лексика складається зі слів та фраз, які вживаються у побуті військовослужбовців та може використовуватися для художнього зображення певних військових дій або назв об'єктів та предметів, що є у використанні військовослужбовців.

Аннотация. Анализ выборки и обзор теоретического материала по выбранному научному вопросу показал, что указанная лексическая система определяется большим научным и лексикографическим наработкам. В то же время разнообразие существующих исследований требуют систематизации в отдельных вопросах, в частности в уточнении понятия «военная лексика». Поэтому статья освещает предложенные учеными дефиниции понятия «военная лексика», рассматривает что такое военный термин и кратко подает классификацию военных терминов, определяет и классифицирует эмоционально окрашенную лексику.

Ключевые слова: военная лексика, военный термин.

Abstract. The overview of the practical and theoretical material on the selected scientific issue showed that the military lexical system is defined by a large scientific and lexicographical accumulation. At the same time, the variety of existing research requires systematization in certain issues, in particular in clarifying the concept of “military vocabulary”. Therefore, the article highlights the definitions of the concept of “military vocabulary” proposed by

scientists, considers what a military term is and briefly presents the classification of military terms, as well as defines and classifies the emotionally colored vocabulary.

Key words: military vocabulary, military term.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нелюбин Л. Л. Военный перевод и его особенности : учебник военного перевода (общий курс). М. : Воениздат, 1981. 379 с.
2. Аксенов А. Т. К вопросу о взаимодействии между английской военной терминологией и общенародной лексикой : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1954. 17 с.
3. Василенко Д. В. Словообразовательные процессы в сфере военной лексики. *II Міжвузівської конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур»*. Донецьк, 2004. 363 с.
4. Лату М. Н. Англоязычная военная терминология в ее историческом развитии: структурно-семантический и когнитивно-фреймовый аспекты : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Ростов н/Д, 2009.
5. Пекарская Л. А. О принципах и методике анализа современной военной терминологии. *Подготовка и использование научно-технических словарей в системе информационного обеспечения*. Москва: Русский язык, 1986. С. 95–96.
6. Шевчук В. Н. Военно-терминологическая система в статике и динамике : автореф. дисс. д-ра филол. наук. М., 1985. 43 с.
7. Аристов Н. Б. Военно-морские силы США и Великобритании. М. : Воениздат, 1997. 202 с.
8. Howard D., 1965. United States Marine Corps Slang. *American Speech*, 3.
9. Fries C., 1947. Usage Levels And Dialect Distribution. *The American College Diction-Ary*. New-York: New American Library.

УДК 81'373.72+81'272

АЛГОРИТМ ВИВЧЕННЯ АНТРОПОМОРФНОГО КОДУ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

О. Міщенко, Ж. Краснобаєва-Чорна

Анотація. Антропоморфний код культури (АКК) позиціоновано як базовий культурний код. Схарактеризовано кваліфікаційні ознаки АКК у сучасній лінгвістиці. Опис специфіки АКК у фразеології здійснено за допомогою методу тематичних полів. За такого підходу фразеосемантичне поле корелює з певним кодом культури (антропоморфним), а фразеосемантична група – з субкодом культури. Опрацьовано алгоритм вивчення АКК в українській фразеології з проєктуванням на лінгвістичну базу даних: 1) виокремлення показників антропоморфного коду культури у джерельній базі; 2) членування на субкоди з оперттям на ідеографічну класифікацію показників АКК; 3) наповнення ілюстративним матеріалом фразеосемантичних груп; 4) укладання проєктної таблиці для лінгвістичної бази даних аналізованого коду культури. Проєктна таблиця становить інфологічний етап укладання лінгвістичної бази даних

Ключові слова: антропоморфний код культури, лінгвістична база даних, проєктна таблиця, субкод культури, фразеологічна одиниця.

Антропоморфний код культури належить до базових культурних кодів (соматичний, просторовий, часовий, предметний, біоморфний, духовний тощо) та бере участь у структуруванні й оцінюванні людини [Гарбера 2019; Савченко 2013; Селіванова 2004]. Основними ознаками антропоморфного коду культури вважаємо: складність, оскільки людина – це багатогранна субстанція, центр Всесвіту, і відображення концепту *людина* у фразеології охоплює її базовий шар; б) тісний зв'язок із соматичним кодом культури, оскільки репрезентує матеріальну (тілесну) форму людини; в) ієрархічна структура з системою субкодів різних рівнів [Міщенко 2021].

Актуальність статті мотивована необхідністю вивчення антропоморфного коду культури в українській фразеології з використанням прикладних методик дослідження.